

Początki, rozwój i aktualny stan pedagogiki pracy w Polsce

The origins, development and current state of work pedagogy in Poland

Cz. II. Teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki pracy

Part. II. Theoretical and methodological basis of work pedagogy

Słowa kluczowe: pedagogika pracy, rozwój pedagogiki pracy w Polsce, uczeni, teorie naukowe.

Key words: work pedagogy, the development of work pedagogy in Poland, scholars, scientific theories.

Abstract

The second part of the article describes the theoretical and methodological basis of work pedagogy. The author presented the contribution of the Institute for Vocational Education into the development of basis of work pedagogy. The significant role has been also played by cyclic seminars All-Poland Seminar of Work Pedagogy, which were a scientific school of prof. Tadeusz Nowacki and people from his close circle: Z. Wiatrowskiego, S. Kaczora, K. Czarneckiego in 70s and 80s. The circle of work pedagogy's authors was extended in 90s by the following professors: Stefan Kwiatkowski, W. Furmanek, R. Parzęcki, K. Uździcki, E. Malewska, A. Bogaj, J. Niemiec. The author of the article has presented the conferences, scientific seminars and significant scientific achievements of work pedagogy's authors. The article includes also the lists of conferences, seminars, publications significant for the development of theoretical and methodological basis of work pedagogy.

W Instytucie Kształcenia Zawodowego od pierwszych dni jego istnienia wiele czyniono na rzecz tworzenia teoretycznych i metodologicznych podstaw zaistniałej pedagogiki pracy, jednak przy poważnej powściągliwości, a nawet opozycji pedagogów ogólnych oraz niektórych psychologów i socjologów. A mimo to Instytut, kierowany przez prof. T. Nowackiego i prof. S. Kaczora (jako zastępcy dyrektora), podejmował i realizował w każdym kolejnym roku coraz to poważniejsze i rozleglejsze zadania, także o wymowie międzynarodowej i w ten sposób dochodził do liczącej się w odbiorze społecznym wiedzy naukowej oraz do rozwiązań szczególnie znaczących. Prof. T. Nowacki z czasem w związku z ówczesną sytuacją napisał:

„Jeśli dzisiaj mamy wątpliwości co do rzeczywistych funkcji i życiowego znaczenia pracy, to o ileż więcej niepewności stwarzał ten temat w siedemdziesiątych i osiemdziesiątych latach ubiegłego stulecia. Ówczesni myśliciele w pedagogice nie dostrzegali takich związków, a brak zainteresowania pracą ze strony twórców kultury nie pozwalał połączyć pedagogiki i pracy”¹.

Na szczęście i ku zadowoleniu twórcy oraz współtwórców pedagogiki pracy – już w latach osiemdziesiątych swoiste poparcie i życzliwość dla pedagogów pracy zaczęli wyrażać tej rangi reprezentanci nauki, co: prof. W. Okoń, prof. T. Lewowicki, prof. J. Sztumski, prof. T. Tomaszewski, prof. J. Niemiec, prof. A. Radziejewicz-Winnicki, prof. K. Denek, prof. E. Trempała, prof. A. Rajkiewicz i inni. Poza tym prof. W. Okoń jako pierwszy już w latach osiemdziesiątych zamieścił hasło: „pedagogika pracy” w swoim *Słowniku pedagogicznym*.

¹ T.W. Nowacki, *Przyjaźń pedagogów pracy*, [w:] *Księga Pamiątkowa wydana z okazji 60-lecia pracy nauczycielskiej i 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej Profesora Zygmunta Wiatrowskiego*, pod red. S. Kunikowskiego, WSHE, Włocławek 2011, s. 82.

Dzisiaj pedagogika pracy (jako subdyscyplina pedagogiczna) uzyskuje niemal powszechną akceptację i wsparcie, a w ocenie Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN sytuuje się na dobrym miejscu.

Powracając do podstaw teoretycznych i metodologicznych – znaczna część uczestników obchodów 40-lecia może stwierdzić, że istotną, a tym bardziej ważną społecznie rolę w dążeniu do stworzenia teoretycznych i metodologicznych podstaw pedagogiki pracy w latach siedemdziesiątych i w pierwszych latach osiemdziesiątych minionego wieku odegrało **Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy**, będące wysokiej klasy szkołą naukową prof. Tadeusza Nowackiego i osób z nim ściśle i skutecznie współpracujących, szczególnie: Z. Wiatrowskiego, S. Kaczora, K. Korabiowskiej-Nowackiej, K. Czarneckiego, W. Rachalskiej, a także S. Szajka, T. Sosnowskiego i wielu innych.

W *Leksykonie pedagogiki pracy* znalazło się hasło mojego autorstwa – „Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy” – w którym ta szczególna organizacja została omówiona stosunkowo szeroko, zatem nie ma potrzeby przypominania i opisywania kolejnych lat tegoż fenomenalnego działania. Ograniczę się jedynie do wyliczenia szczególnie znaczących następstw tej działalności.

- Przede wszystkim nastawiono się i prowadzono z dużym powodzeniem kształcenie kadry naukowej pedagogów pracy;

- Systematycznie konstruowano system pojęć i twierdzeń podstawowych dla pedagogiki pracy, ustalając wiele nowych w nazwie i w treści;

- Przywoływano najbardziej podstawowe, niemal strategiczne problemy naukowe i nadawano im najbardziej aktualną interpretację;

- Prowadzono przeróżne badania empiryczne, terenowe, analizowano wyniki oraz formułowano odpowiednie relacje sprawozdawcze;

- Systematyzowano rozproszone myślowo wyniki badań i dyskusji seminaryjnych oraz tworzono wiarygodne wersje komunikatów i stanowisk naukowych, a w następstwie kształtowano stan wiedzy naukowej w obszarze problemowym pedagogiki pracy;

- Upowszechniano najnowsze zestawy informacyjne z obszaru pedagogiki pracy w specjalnie powołanych i regularnie wydawanych półrocznikach i rocznikach pod nazwami: „Pedagogika Pracy” oraz „Szkoła–Zawód–Praca”;

- Na bieżąco modyfikowano i wzbogacano przyjętą wstępnie strukturę wiedzy naukowej, stanowiącą o istocie pedagogiki pracy.

Dziś można stwierdzić, że największy udział w opracowaniu istotnych problemów pedagogiki pracy w minionych latach mieli:

- prof. T. Nowacki – historyczna i filozoficzna oraz naukoznawcza wymowa podstawowych problemów strukturalnych pedagogiki pracy, jak również zarys metodologii pedagogiki pracy;

- doc. Z. Wiatrowski – kryteria odrębności i samodzielności dyscyplin i subdyscyplin naukowych oraz problemy powodzeń i niepowodzeń szkolnych i zawodowych pracujących, jak również rozległa problematyka nauczycieli szkół zawodowych, tudzież problematyka wychowania przez pracę, do pracy i w procesie pracy;

- doc. S. Kaczor – tworzenie i funkcjonowanie nauki we współczesnym świecie oraz złożona problematyka kształcenia ustawicznego;

- doc. W. Rachalska – istota oraz zadania kształcenia przedzawodowego i prozawodowego ze szczególnym uwzględnieniem orientacji i poradnictwa zawodowego;

- doc. S. Szajek (doraźnie) – problematyka orientacji i poradnictwa zawodowego oraz kształcenia politechnicznego;

- doc. K. Korabiowska-Nowacka – uwarunkowania i prawidłowości kształcenia zawodowego oraz czynności, umiejętności i sprawności zawodowe, ale także procedury badań naukowych pożądane i stosowane w pedagogice pracy;

- doc. W. Kaźmierski – problematyka środków dydaktycznych w kształceniu i doskonaleniu zawodowym;

- doc. T. Sosnowski – problematyka treści, metod i metodyk kształcenia zawodowego, a także problemy pedagogiczne zakładu pracy;

- doc. K. Czarnecki – psychologiczne uwarunkowania i właściwości badań naukowych w obszarze pedagogiki pracy oraz problem rozwoju zawodowego człowieka;

– prof. J. Sztumski (doraźnie) – problemy współpracy, skutecznego działania, edukacji i wychowania w zakładzie pracy.

Oczywiście, z wyżej wymienionymi (występującymi w roli kierowników grup seminaryjnych) ściśle współpracowali doktorzy, m.in.: K. Hercman, E. Gondzik, L. Janicki, F. Polaszek, S. Literski, W. Karpiński, S. Ludwiczak, K. Lelińska, K. Jachna, H. Błażejowski, M. Kołakowska, H. Hrapkiewicz, E. Witkowski i inni.

Stwierdzić też można, że wszystkim spotkaniom seminaryjnym, organizowanym w różnych miejscowościach i ośrodkach edukacyjnych w kraju, nadawano charakter wyjątkowo poważnych, interesujących i pomocnych w strukturze funkcjonalnej IKZ, działań oraz dysput naukowych. Ale pobyt w czasie wolnym nasycany był też wartościami i działaniami kulturalnymi oraz krajoznawczymi. W tym sensie wielu z nas ze swoistym rozczeniem wspomina tamte lata i ówczesne spotkania.

Instytut Kształcenia Zawodowego prowadził też w całym okresie swego istnienia rozległą i owocną współpracę z wieloma szkołami wyższymi i średnimi oraz z odpowiednimi zakładami pracy, uzyskując w ten sposób możliwość konfrontowania i uogólniania wyników własnych dociekań oraz badań naukowych. W tym kontekście publikacje naukowe wydawane przez Instytut cieszyły się dużym powodzeniem.

W dochodzeniu przez „pedagogikę pracy” do znaczącej rangi w strukturze wiedzy naukowej, a szczególnie wiedzy pedagogicznej i wiedzy z obszaru nauk o pracy, znacząca rola przypadła Zespołowi Pedagogiki Pracy Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. W analizowanym „40-leciu” Zespołem tym kierowali: prof. T. Nowacki w latach siedemdziesiątych do 1985 r., prof. Z. Wiatrowski – od 1986 r. do 2001 r. (wcześniej jako wiceprzewodniczący), prof. S.M. Kwiatkowski – od 2002 r. – i nadal. Z wyżej wymienionymi ściśle współpracowali jako zastępcy lub sekretarze Zespołu – R. Gerlach (od 1984 r.), H. Bednarczyk, F. Szlosek, B. Baraniak i inni.

Zadania Zespołu Pedagogiki Pracy KNP PAN określił – w formie artykułu na łamach „Nauki Polskiej” już w 1978 r. (nr 9) – Zygmunt Wiatrowski, natomiast poszerzonej prezentacji subdyscypliny pedagogicznej „Pedagogiki pracy” – na posiedzeniu Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN w 1995 r. dokonali prof. T. Nowacki i prof. Z. Wiatrowski².

W latach dziewięćdziesiątych XX w. i w pierwszej dekadzie XXI w. wielce zasłużoną dla pedagogiki pracy grupę jej twórców i współtwórców oraz szczególnie aktywnych profesorów, ściśle współpracujących przez długie lata niemal od chwili powstania tej młodej dyscypliny pedagogicznej – poszerzyli i wzbogacili swoją wyjątkową aktywnością twórczą **profesorowie zwyczajni**: Stefan M. Kwiatkowski, Waldemar Furmanek, Ryszard Parzęcki, Kazimierz Uździcki, Danuta Kordecka, Eugenia Malewska, Tadeusz Wiczorek, Andrzej Bogaj, Jerzy Niemiec, Jerzy Kunikowski, Kazimierz Wenta **oraz nadzwyczajni**: Ryszard Gerlach, Franciszek Szlosek, Henryk Bednarczyk, Barbara Baraniak, Urszula Jeruszka, Zdzisław Wołek, ks. Adam Solak, Bogusław Pietrulewicz, Jolanta Wilsz, Elżbieta Gawęł-Luty, Janina E. Karney, Romuald Kalinowski, Stanisław Kunikowski i inni.

Grupa doktorów angażujących się w obszarze pedagogiki pracy osiągnęła już liczbę ponad 50 osób.

Oprócz tego pedagogika pracy od dłuższego już czasu staje się przedmiotem ożywionego i pogłębionego zainteresowania dla profesorów: Tadeusza Aleksandra, Augustyna Bańki, Waldemara Bańki, Kazimierza Denka, Krystyny Duraj-Nowakowskiej, Mieczysława Kabaja, Tadeusza Lewowickiego, Zbigniewa Kwiecińskiego, Andrzeja Radziejewicza-Winnickiego, Antoniego Rajkiewicza, Janusza Sztumskiego, ale także: Bożeny Wojtasik, Lucjana Turosa, Zygmunta Markockiego, Magdaleny Piorunek, ks. Mariana Włosińskiego i inni.

Wyniki działalności twórczej i publikacyjnej wyżej wymienionych są nawet okazałe, a na pewno znaczące. Największą liczebnością publikacji autorskich zwartych, a także redakcyjnych legitymują się: Stefan M. Kwiatkowski, Zygmunt Wiatrowski, Kazimierz Czarnecki, Barbara Baraniak, Urszula Jeruszka, Franciszek Szlosek, Henryk Bednarczyk, Stanisław Kaczor, Waldemar Furmanek i Ryszard Gerlach.

Nie będzie przesadą, jeśli stwierdzę, iż w licznych dziełach twórcy pedagogiki pracy – prof. Tadeusza W. Nowackiego oraz wyżej wymienionych, ale także w interesujących opracowaniach

² Z. Wiatrowski, T. Nowacki, *Pedagogika pracy na przełomie wieków XX i XXI*, t. 18, „Rocznik Pedagogiczny” 1995, PAN KNP.

innych autorów z analizowanego przez nas obszaru problemowego zawarto podstawy wiedzy o pedagogice pracy i o metodologii badań w danym obszarze problemowym.

Jakość podstaw teoretycznych i metodologicznych określimy w dalszej części niniejszych rozważań i analiz.

W tym natomiast miejscu wykażę jeszcze, czym kierowano się w trakcie tworzenia owych podstaw. Przyjęto dwa podstawowe wyznaczniki o wymowie naukoznawczej. Pierwszy dotyczy kryteriów, jakie muszą być spełnione, aby orzec o powstaniu nowej dyscypliny lub subdyscypliny naukowej. Drugi z kolei dotyczy etapów i okoliczności dochodzenia do nowej wiedzy naukowej. Rozpatrzmy te wyznaczniki po kolei.

Ad 1. W dążeniu do nadania pedagogice pracy rangi subdyscypliny naukowej (dyscypliny pedagogicznej) kierowano się następującymi kryteriami odrębności i samodzielności dyscypliny naukowej (w wersji autora tych rozważań):

- 1) wyraźnie sprecyzowany i społecznie znaczący przedmiot badań i zainteresowań badawczych,
- 2) odpowiednie do przedmiotu – terminologia i nazewnictwo,
- 3) logicznie zwarty system pojęć i twierdzeń,
- 4) dostosowana do przedmiotu metodologia badań, w tym metody, techniki i narzędzia oraz procedury badań,
- 5) określona płaszczyzna przebiegu i przetwarzania informacji naukowej (wydawnictwa, kontakty krajowe i zagraniczne itp.),
- 6) powszechnie uznana reprezentacja instytucjonalna i personalna³.

Chcę przez to powiedzieć, że podczas każdego spotkania Seminaryjnego w Złotowie, w Nowym Sączu czy w Kaliszu pamiętano, iż tworzenie nauki to postępowanie wyjątkowo trudne, pracowite i wielce odpowiedzialne. Kształtowano zatem także ważne cechy postawy i osobowości przyszłego naukowca i badacza.

W tym sensie kształtowano nie tylko podstawy teoretyczne i metodologiczne pedagogiki pracy, ale również postawy ludzi nauki, a tym bardziej profesjonalistów w dziedzinie pedagogiki pracy. W tej złożonej aktywności naukowej i edukacyjnej w toku spotkań seminaryjnych i innych spotkań zawsze też pamiętano o ideale osobowym pedagoga pracy i jego roli profesjonalnej.

Przyjęto bowiem uważać, że pedagog pracy to pracownik zajmujący się działalnością pedagogiczną, umiejący i chcący pracować z młodzieżą i z dorosłymi nad wykształceniem u nich postawy dobrego człowieka, dobrego obywatela i dobrego pracownika zarazem, przy tym pracownika osiągającego mistrzostwo w zawodzie oraz pełne zadowolenie z wykonywania powierzanych mu zadań zawodowych, naukowych i społecznych.

Ad 2. Przedstawiony dotychczas obraz rozwoju pedagogiki pracy jako subdyscypliny pedagogicznej skłania do stwierdzenia, że stan oddający dzisiejszą strukturę problemową pedagogiki pracy narastał i rozwijał się oraz utrzymywał przez długie lata, przy czym wyróżnić można cztery następujące etapy tegoż rozwoju:

- 1) etap refleksji nad rolą pracy w życiu człowieka,
- 2) etap rozwiązań instytucjonalnych i tworzenia teoretycznych podstaw kształcenia zawodowego,
- 3) etap formalnego i instytucjonalnego tworzenia dyscypliny pedagogicznej pod nazwą pedagogika pracy,
- 4) etap rozwoju pedagogiki pracy – subdyscypliny naukowej – w strukturze nauk pedagogicznych, a także nauk o pracy,

Fakty i interpretacje potwierdzające daną prawidłowość przedstawiono w opracowaniu *Początki i rozwój pedagogiki pracy*⁴.

Z przypisu wynika, że artykuł opracowano i opublikowano w 2002 r. (z okazji 30-lecia pedagogiki pracy). Minęło więc kolejnych 10 lat tegoż rozwoju. Występuje zatem potrzeba

³ Z. Wiatrowski, *Kryteria wyodrębniania i samodzielności dyscyplin naukowych*, [w:] *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Złotów 1975*, IKZ, Warszawa 1976. W niektórych opracowaniach własnych połączono kryteria 2 i 3, dostosowując je do układu tradycyjnego w wersji M. Mazura (i innych autorów).

⁴ Z. Wiatrowski, *Początki i rozwój...*, op.cit., [w:] „Pedagogika Pracy”, nr 41, Radom 2002; szczegółowo omówiono powyższe etapy. Zainteresowanych zachęcam do przypomnienia sobie wyszczególnionych i scharakteryzowanych tzw. sił sprawczych rozwoju pedagogiki pracy. Patrz także: S.M. Kwiatkowski, *Z historii pedagogiki pracy*, [w:] *Pedagogika pracy – w perspektywie dyskursu o przyszłości*, pod red. R. Gerlacha, Bydgoszcz 2010.

dotatkowego scharakteryzowania czwartej dekady rozwoju pedagogiki pracy i najbardziej znaczących sił sprawczych tegoż rozwoju.

1. Główna rola teoretyczna i logistyczna na danym etapie rozwoju pedagogiki pracy przypadła nade wszystko prof. Stefanowi M. Kwiatkowskiemu, jako przewodniczącemu Zespołu Pedagogiki Pracy KNP PAN. Oczywiście, nie zmniejszyli swojej aktywności seniorzy w osobach: prof. T. Nowacki, prof. Z. Wiatrowski i prof. S. Kaczor, ale nie do nich należały optymalne projekcje i decyzje. Z kolei prof. S.M. Kwiatkowski, z racji dobrego przygotowania technicznego i pedagogicznego potrafił wprowadzić do pedagogiki jeszcze więcej racjonalności i humanizmu. Już jako dyrektor Instytutu Badań Edukacyjnych potwierdził, iż pedagogika pracy w kontekście złożonego zestawu nauk o pracy, a tym bardziej nowej rzeczywistości gospodarczej i rekomendacji Unii Europejskiej, ma duże szanse dalszego pomyślnego rozwoju. Do tego jego nadzwyczaj duża aktywność publikacyjna, w powiązaniu z wieloma organizacjami naukowymi i gospodarczymi, zaczęła przyczyniać się do nadawania pedagogice pracy i innym naukom o pracy rangi niemal strategicznej. W tym kontekście głoszony przez pedagogów pracy postulat „społeczeństwa wiedzy i pracy” zaczął otwierać nowe „ramy programowe”, dotyczące nie tylko rozwoju rzeczywistości polskiej⁵.

2. Podstawowe siły sprawcze wiązać należy z ukształtowaniem się i z rozległą działalnością kilku ośrodków akademickich, angażujących się nawet silnie na rzecz dalszego rozwoju pedagogiki pracy jako subdyscypliny pedagogicznej. Po zakończeniu działalności Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy (od 1984 r.), a tym bardziej po rozwiązaniu Instytutu Kształcenia Zawodowego (po 1990 r.) – ciężar działań w danym zakresie został przeniesiony do Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy oraz w znacznym stopniu także do Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu. W pierwszym przypadku rola inicjatywna, projektująca i realizacyjna przypadła nade wszystko prof. Z. Wiatrowskiemu oraz doktorom – R. Gerlachowi i H. Błażejowskiemu, oczywiście – w ścisłej współpracy z prof. T.W. Nowackim i z prof. S. Kaczorem (od jesieni 1983 r. dyrektorem IKZ). Natomiast w drugim przypadku zagwarantowano nade wszystko dalsze funkcjonowanie półrocznika „Pedagogika Pracy” oraz zaczęto nawiązywać liczne kontakty międzynarodowe, głównie z obszarem Unii Europejskiej. Przyjęto też zaktualizowany program dalszego tworzenia i rozwijania pedagogiki. Szczególnie ważne role (tzw. kierujące) w tych zakresach przypadły prof. S. Kaczorowi (dojeżdżającemu z Warszawy) oraz H. Bednarczykowi i K. Symeli, przy dużym wsparciu dyrektora Instytutu – prof. Adama Mazurkiewicza.

W latach dziewięćdziesiątych, oprócz wyżej wymienionych, zaczęły w sposób znaczący podejmować i wzbogacać działalność na rzecz pedagogiki pracy – Instytut Badań Edukacyjnych, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie i powstający Uniwersytet Zielonogórski. Jednak ośrodki akademickie jako siły sprawcze w szerszych wymiarach wyraźniej zaistniały dopiero w pierwszej dekadzie XXI w. Aktualnie do takich należą:

- Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, w którym wiodącą i liczącą się w odbiorze społecznym rolę pełnią: R. Gerlach w kontakcie konsultacyjnym z Z. Wiatrowskim;
- Ośrodek Pedagogiki Pracy Innowacyjnej Gospodarki ITeE – PIB w Radomiu oraz Wydawnictwo Naukowe tegoż Instytutu z dominującą rolą H. Bednarczyka i K. Symeli oraz kilku innych doktorów;
- Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie – z największą mocą teoretyczną pedagogów pracy: S.M. Kwiatkowskiego, F. Szloska, U. Jeruszki i inni;
- Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku – z Z. Wiatrowskim i osobami częściowo związanymi z tą uczelnią;
- Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – z ks. A. Solakiem i B. Baraniak;
- Uniwersytet Zielonogórski – z B. Pietrulewiczem, Z. Wołkiem i K. Uździckim;
- Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie – z J. Wilsz, G. Wieczorek i D. Kuklą;
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie – z licznymi śladami znaczącej bytności w tej uczelni prof. T.W. Nowackiego i U. Jeruszki oraz z zapowiadającym się ciekawie J. Sikorą;
- Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie – z H. Bednarczykiem i ze szczególnym patronatem prof. T. Lewowickiego;

⁵ S.M. Kwiatkowski, *Z historii pedagogiki pracy*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2005, nr 3–4 oraz *Pedagogika pracy. Historia – teraźniejszość – przyszłość*, „Rocznik Pedagogiczny” 2004, t. 27.

- Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu – z wyjątkową postacią prof. S. Kaczora;
- Uniwersytet Rzeszowski – z W. Furmankiem, A. Marszałkiem i A. Zającem;
- Politechnika Radomska – z E. Sałatą;
- Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie – z R. Berą i śp. T.W. Nowackim;
- Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP w Szczecinie – z Cz. Plewką i K. Wentą;
- Krajowy Ośrodek Wsparcia Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie – z G.

Osicką jako dyrektorem.

Dają o sobie także znać, nawet często, tej rangi pedagodzy pracy oraz znakomici reprezentanci innych nauk o pracy i sympatycy danej dziedziny wiedzy, co: Ryszard Parzęcki, Kazimierz Czarnecki, Tadeusz Aleksander, Jerzy Niemiec, Eugenia Malewska, Janusz Sztumski, Augustyn Bańka, Andrzej Radziejewicz-Winnicki, Jerzy Kunikowski, Zbigniew Kwieciński, Kazimierz Wenta, ks. Marian Nowak, Krystyna Duraj--Nowakowa, Elżbieta Gawel-Luty, Ryszard Bera, Hanna Solarczyk-Szwec, Magdalena Piorunek, Czesław Banach, Danuta Kordecka, Kazimierz Denek, Elżbieta Podoska-Filipowicz, Teresa Sarleja, Anna Paszkowska-Rogacz, Janusz Moos, Krystyna Lelińska, Alicja Żywczok i inni.

Wiele z powyższych nazwisk przewijało się w dotychczasowej relacji, inne zapewne jeszcze zaistnieją. Ważne jest, że liczebność rzeczników dalszego pomyślnego rozwoju pedagogiki pracy stanowiących autentyczną siłę sprawczą jest nawet duża.

3. Kolejną, wielce znaczącą siłą sprawczą rozwoju pedagogiki pracy jako subdyscypliny pedagogiki i nauk o pracy są konferencje i inne spotkania naukowe. Takich zaś wymienić można wiele.

Godzi się jednak w tym miejscu przypomnieć (dla lepszego odbioru haseł konferencyjnych), że lata dziewięćdziesiąte XX w. i początek trzeciego tysiąclecia to okres podstawowych przemian ustrojowych, gospodarczych i edukacyjnych. Ostatnia dekada XX w. zaowocowała m.in. wytworzeniem nowych układów odniesienia dla interesującej nas pedagogiki pracy. Oto one:

- ustroj społeczno-gospodarczy ewoluujący w kierunku współczesnego kapitalizmu,
- społeczeństwo obywatelskie, demokratyczne i pluralistyczne z akcentem na podmiotowość każdego człowieka, otwartego na wartości ogólnoludzkie i chrześcijańskie,
- dominująca rola, a zarazem zasada własności prywatnej,
- gospodarka wolnorynkowa, zakładająca maksymalną przedsiębiorczość, mobilność, kompetencyjność i konkurencyjność,
- daleko zaawansowana demokratyzacja i decentralizacja w ogólnym kształcie życia państwowego i gospodarczego,
- dominacja małych i średnich prywatnych zakładów pracy,
- transfer nowoczesnej techniki, technologii, organizacji i obsługi oraz standardów technologicznych i kwalifikacyjnych – do polskiej struktury gospodarczej,
- transformacja ilościowa i jakościowa zasobów kadr pracowniczych, szczególnie w zakresie przekwalifikowania oraz dostosowania do nowych potrzeb i aktywnej, racjonalnej polityki kadrowej,
- znacznie podwyższone i nowoczesnie rozumiane kwalifikacje oraz kompetencje pracowników różnych działów gospodarki narodowej z uwzględnieniem maksymalnej mobilności pracowniczej,
- dążenie do nadawania pracy człowieka wartości i roli rzeczywistej, podstawowego wymiaru bytowania na ziemi oraz tej szczególnej wartości, dzięki której powstawać mogą wszystkie inne wartości⁶.

Kolejne lata rozwoju społeczno-gospodarczego z jednej strony charakteryzowały się stopniowym urzeczywistnianiem powyższych założeń i nowych jakości, z drugiej zaś strony wpłynęły na kształtowanie się nowego wymiaru rynku pracy, ale także na zaistnienie przerażających wymiarów bezrobocia. W tej sytuacji pedagogika pracy z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych musiała stanąć w obliczu nowych zadań i nowych konieczności.

W dążeniu do dorastania do nowej sytuacji społeczno-gospodarczej istotna rola przypadła licznie organizowanym konferencjom i innym spotkaniom naukowym. W 20-leciu nowej rzeczywistości polskiej odbyło się ich wiele w różnych ośrodkach naukowych w kraju. Oto niektóre z nich o bardziej znaczącym wpływie na dalszy rozwój pedagogiki pracy:

⁶ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, WSP, Bydgoszcz 1994 (Przedmowa).

- „Szkoła i nauczyciel a integracja Europy”, WSP, Bydgoszcz 1992 (Z. Wiatrowski, R. Gerlach),
- „Transformacja w edukacji – konieczność, możliwości, realia i nadzieje”, WSP, Bydgoszcz 1994 (Z. Wiatrowski, H. Błażejowski),
- „Pedagogika pracy wobec wyzwań współczesności”, ITeE, Radom – Jachranka 1995 (H. Bednarczyk),
- „Problemy pracy i kwalifikacji pracowników w okresie przemian”, WSP im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra 1996 (B. Pietrulewicz, M. Frejman),
- „Nowy wymiar edukacji zawodowej i ustawicznej”, WSP, Bydgoszcz 1998 (R. Gerlach, H. Błażejowski, Z. Wiatrowski),
- „Czynniki determinujące aktywność zawodową pracowników”, WSP im. T. Kotarbińskiego, Zielona Góra 2000 (B. Pietrulewicz),
- „Kształcenie prozawodowe i zawodowe w kontekście integracji Europy”, Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2001 (R. Gerlach),
- „Kształcenie ustawiczne w Polsce i Unii Europejskiej”, MENiS i IPiSS, Warszawa 2002 (S. Borkowska, S.M. Kwiatkowski),
- „Edukacja wobec rynku pracy”, AB im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz –Ciechocinek 2003 (R. Gerlach),
- „Pedagogika pracy w kontekście integracji europejskiej”, WSP TWP, Warszawa 2003 (U. Jeruszka, Z. Wiatrowski, H. Bednarczyk),
- „Pedagogika pracy i andragogika w konstelacji europejskiej i globalnej”, WSHE-WTN, Włocławek – Ciechocinek 2005 (Z. Wiatrowski),
- „Szkoła – Zawód – Praca”, UZ, Zielona Góra 2005 (B. Pietrulewicz),
- „Pedagogika pracy i andragogika z myślą o dorastaniu, dorosłości i starości człowieka w XXI w.”, WSHE – WTN, Włocławek – Ciechocinek 2007 (Z. Wiatrowski, S. Kunikowski),
- „Wymiar współczesnego doradztwa zawodowego w Polsce i na świecie”, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Złoty Potok 2007 (G. Wieczorek),
- „Edukacja i praca. Konteksty – wyzwania – antynomie”, UKW, Bydgoszcz –Ciechocinek 2008 (R. Gerlach),
- „Edukacja i wartości w pedagogice pracy”, KNP PAN, IBE, ITeE – PIB, Warszawa – Radom – Krynica Morska 2008 (B. Baraniak, S.M. Kwiatkowski),
- „Społeczeństwo – Praca – Wychowanie. Inspiracje Kardynała Stefana Wyszyńskiego”, UKSW, Warszawa 2010 (ks. A. Solak, B. Baraniak),
- „Praca – Zawód – Rynek Pracy. I Kongres Profesjologiczny”, UZ, Zielona Góra 2010 (B. Pietrulewicz, K. Czarnecki),
- „Nauki pedagogiczne w perspektywie społeczeństwa wiedzy i pracy”, WSHE--WTN, Włocławek – Ciechocinek 2010 (Z. Wiatrowski),
- „Pedagogika pracy. Dyskurs o przyszłości”, UKW, Bydgoszcz 2011 (R. Gerlach).

*

Z przedstawionego wykazu wynika, że interesujące nas konferencje naukowe na wysokim poziomie najliczniej i z dużym powodzeniem organizowali: prof. Ryszard Gerlach w Bydgoszczy i Ciechocinku, prof. Zygmunt Wiatrowski w Bydgoszczy, Włocławku i Ciechocinku oraz prof. Bogusław Pietrulewicz w Zielonej Górze. Oczywiście, w licznej grupie organizatorów zaistnieli też: prof. W. Furmanek, prof. S. Kaczor, prof. H. Bednarczyk, prof. F. Szlosek, prof. U. Jeruszka, dr E. Sałata i inni, ale uznać trzeba, że liczba konferencji cyklicznych ośrodków – bydgoskiego, włocławskiego i zielonogórskiego jest wprost imponująca.

Dodam też, że świadomie pominąłem spotkania organizowane od ponad 10 lat przez prof. Franciszka Szloska, szczególnie pod nazwą: „Ogólnopolskie Seminarium Badawcze”, a tym bardziej spotkania polsko-ukraińskie pod nazwą: „Forum Polsko-Ukraińskie” (realizowane od 2005 r. co dwa lata na przemian w Polsce i na Ukrainie), bowiem mają one wymiar i wymowę ogólniejszą. Pominąłem też spotkania konferencyjne i seminaria radomskie, często z WSP ZNP, jako że były one zazwyczaj jednodniowe, wycinkowe, związane z realizacją

projektów unijnych. Często informowano o tychże na łamach „Pedagogiki Pracy” oraz „Edukacji Ustawicznej Dorosłych”. Ich głównym organizatorem był prof. H. Bednarczyk.

4. Na pewno wielce znaczącą siłą sprawczą obecnego stanu i dalszego rozwoju pedagogiki pracy jako subdyscypliny pedagogicznej stanowią autorzy dzieł, które uzyskały wysoką ocenę i rangę w odbiorze społecznym. Chodzi w szczególności o publikacje autorskie, przy tym zwarte, które złożonym problemom strukturalnym pedagogiki pracy nadały postać bardziej określoną i naukowo dojrzałą. W ujęciu chronologicznym – licząc od początku lat siedemdziesiątych – można wymienić następujące:

- 1) T.W. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1971 (i dalsze wydania).
- 2) Z. Wiatrowski, *Powodzenia i niepowodzenia szkolne pracujących*, Warszawa 1975.
- 3) S. Szajek, *Orientacja i poradnictwo zawodowe*, Warszawa 1979.
- 4) W. Rachalska, *Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej*, Warszawa 1980.
- 5) J. Sztumski, *Socjologia pracy w zarysie*, Warszawa 1981 (i dalsze wydania).
- 6) Jan Paweł II, *Laborem exercens*, tekst i komentarz pod red. ks. J. Kruciny, Warszawa 1983.
- 7) T.W. Nowacki, *Kształcenie i doskonalenie pracowników. Zarys andragogiki pracy*, Warszawa 1983.
- 8) K. Korabiowska-Nowacka, *Procedura badań przydatności do pracy absolwentów szkół zawodowych*, Warszawa 1984.
- 9) Z. Wiatrowski, *Pedagogika pracy w zarysie*, Warszawa 1985.
- 10) S. Szajek, *System orientacji i poradnictwa zawodowego*, Warszawa 1986 (i 1989).
- 11) D. Dobrowolska, *Praca w życiu człowieka*, Warszawa 1988.
- 12) Z. Wiatrowski, *Nauczyciel szkoły zawodowej – dawniej – dziś – jutro*, Bydgoszcz 1990 (i 1993).
- 13) S. Kaczor, *Kształcenie i doskonalenie zawodowe w okresie przemian*, Radom 1993.
- 14) S.M. Kwiatkowski, *Kształcenie zawodowe w warunkach gospodarki rynkowej*, Warszawa 1994.
- 15) A. Bańka, *Zawodoznawstwo, doradztwo zawodowe, pośrednictwo pracy*, Poznań 1995.
- 16) H. Bednarczyk, *Zadania zawodowe i kształcenie mechaników*, Radom 1996.
- 17) G. Tadeusiewicz, *Edukacja w Europie – szkoła, nauczyciel, doradztwo zawodowe*, Warszawa – Łódź 1997.
- 18) B. Wojtasik, *Warsztat doradcy zawodu. Aspekt pedagogiczno-psychologiczny*, Warszawa 1997.
- 19) R. Gerlach, *Nauczyciel w pozaszkolnych formach oświaty zawodowej w Polsce*, Bydgoszcz 1997.
- 20) K. Czarnecki, *Psychologia zawodowego rozwoju człowieka*, Kraków 1998.
- 21) T.W. Nowacki, *Zawodoznawstwo*, Radom 1999.
- 22) W. Furmanek, *Podstawy edukacji zawodowej*, Rzeszów 2000.
- 23) S.M. Kwiatkowski, *Kształcenie zawodowe. Dylematy teorii i praktyki*, Warszawa 2001.
- 24) B. Baraniak, *Programy kształcenia zawodowego. Teoria – Metodologia – Aplikacje*, Warszawa 2001.
- 25) U. Jeruszka, *Pomiar wyników a jakość kształcenia*, Warszawa 2002.
- 26) R. Parzęcki, *Problemy edukacyjno-zawodowe młodzieży w stadium eksploracji. Zamierzenia – wybory – realia*, Włocławek 2003.
- 27) A. Kargulowa, *O teorii i praktyce poradnictwa*, Warszawa 2004.
- 28) Z. Wiatrowski, *Praca w zbiorach wartości pracujących, bezrobotnych i młodzieży szkolnej*, Włocławek 2004.
- 29) A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka. Studium współzależności*, Warszawa 2004.
- 30) Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, wyd. 4, Bydgoszcz 2005.
- 31) *Mistrzostwo pedagogiczne*, pod red. I.A. Zjaziuna, Radom 2005.
- 32) U. Jeruszka, *Kwalifikacje zawodowe. Poglądy teoretyczne a rzeczywistość*, Warszawa 2006.
- 33) W. Furmanek, *Zarys humanistycznej teorii pracy*, Warszawa 2006.
- 34) A. Bańka, *Psychologiczne doradztwo karier*, Poznań 2007.
- 35) N. Nyczkało, F. Szlosek, *Kształcenie zawodowe w Polsce i Ukrainie – na tle przemian*, Warszawa 2008.
- 36) T.W. Nowacki, *Praca ludzka. Analiza pojęcia*, Radom 2008.
- 37) B. Baraniak, *Edukacja w przygotowaniu człowieka do pracy zawodowej*, Warszawa 2008.
- 38) J. Wilsz, *Teoria pracy*, Kraków 2009.
- 39) Z. Wołek, *Kultura pracy – etyka i kariera zawodowa*, Radom 2009.
- 40) B. Baraniak, *Metody badania pracy*, Warszawa 2009.

- 41) A. Paszkowska-Rogacz, *Poradnictwo zawodowe – wybrane metody badań*, Warszawa 2001.
- 42) K.M. Czarnecki, B. Pietrulewicz, *Leksykon profesjologiczny*, Sosnowiec 2010.
- 43) W. Furmanek, *Edukacja a przemiany cywilizacyjne*, Rzeszów 2010.
- 44) K. Wenta, *Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką*, Radom 2011.
- 45) W.G. Kremień, *Filozofia antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni*, Warszawa 2011.

Stwierdziłem wcześniej, że wyżej wymienione dzieła stanowiły i stanowią nadal dobrą podstawę w dążeniu do miarodajnego określenia „mocy” naukowej pedagogiki pracy w okresie jej 40-lecia. Dodać jednak należy, że nie mniejszą rolę odgrywały i odgrywają nadal liczne opracowania zbiorowe, szczególnie oddające przebieg i ogólną wymowę licznych konferencji naukowych, których rozległy wykaz przedstawiono w poprzedniej części niniejszego opracowania.

System pojęć, twierdzeń i teorii oddających istotę pedagogiki pracy jako subdyscypliny pedagogicznej – stan obecny i znaki zapytania

Nie muszę wykazywać, że problematyka pojęć, twierdzeń i teorii naukowych stanowi o istocie każdej nauki, a przy tym wyznacza postępowanie i badanie w każdym obszarze naukowym. Po prostu – nie można prowadzić rozważań i analiz, a tym bardziej badań naukowych, bez jednoznacznego określenia systemu pojęć i twierdzeń oraz teorii naukowych, stanowiących punkt wyjścia w danym postępowaniu badawczym.

Ta najogólniejsza prawidłowość już w najodleglejszych czasach została wyrażona formułą: „W pojęciach zawarty jest najlepiej obraz świata, a tym bardziej rzeczywistości, w której żyjemy” (Z.W.).

Można też odwołać się do bardziej współczesnych twierdzeń naukowych, chociażby do następujących:

– „Na język danej nauki składa się zbiór pojęć, którym posługują się jej przedstawiciele oraz terminów czy symboli odpowiadających tym pojęciom”⁷.

– „Teoria – (...) System twierdzeń logicznie i rzeczowo uporządkowanych, powiązany określonymi stosunkami logicznymi występującymi w danej nauce oraz spełniający występujące w niej kryteria naukowości i poprawności metodologicznej”⁸.

W obszarze pedagogiki pracy – jako subdyscypliny naukowej – interesujący nas problem pojęć, twierdzeń i teorii kształtowany oraz dopracowywany był przez cały okres analizowanego 40-lecia. A ponieważ dyskusji i propozycji w danym zakresie było nawet wiele, stąd w następstwie zaistniały różne podejścia systematyzujące i porządkujące stan rzeczy. Oto schematy i klasyfikacje najczęściej stosowane jako wyznaczniki:

- 1) Główne problemy i działy pedagogiki pracy.
- 2) Kryterium istotności i uniwersalności.
- 3) Zasada ważności i sytuacyjności.
- 4) Kryterium punktu wyjścia i dojścia.

Podejście pierwsze upowszechnił Z. Wiatrowski w *Podstawach pedagogiki pracy*, wyróżniając w kolejności pojęcia podstawowe i ich powiązania:

- pedagogika i jej subdyscypliny, nauki pedagogiczne,
- praca człowieka – istota, rodzaje, wymowa społeczna i ludzka,
- pedagogika pracy – jako subdyscyplina naukowa oraz pedagogiczna,
- zawód i praca zawodowa,
- humanizacja pracy, intelektualizacja pracy,
- kultura pracy, wartość pracy,
- zawód i specjalność zawodowa,
- teorie z obszaru pedagogiki pracy,
- filozofia pracy, psychologia pracy, socjologia pracy, prakseologia,
- zawodoznawstwo, profesjologia,
- metodologia pedagogiki pracy, procedury badawcze,
- kształcenie przedzawodowe i prozawodowe,
- kształcenie zawodowe – edukacja zawodowa,

⁷ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 62.

⁸ W. Kryszewski, hasło w: *Wielka encyklopedia PWN*, t. 27, Warszawa 2005, s. 327.

- kształcenie ustawiczne – całożyciowe kształcenie ustawiczne, ustawiczna edukacja zawodowa,
- doksztalcanie i doskonalenie zawodowe,
- szkolenie zawodowe i przyuczenie do zawodu,
- wybór zawodu i pracy zawodowej,
- zadania i czynności zawodowe,
- orientacja, poradnictwo i doradztwo zawodowe,
- wychowanie przez pracę, do pracy, w procesie pracy,
- kształcenie ogólnotechniczne,
- przygotowanie zawodowe, przydatność zawodowa, profesjonalizacja,
- rozwój zawodowy, całożyciowy rozwój zawodowy,
- aktywność zawodowa,
- wiedza zawodowa i umiejętności zawodowe,
- kwalifikacje i kompetencje zawodowe,
- sukces zawodowy, kariera zawodowa, mistrzostwo zawodowe,
- zakład pracy jako środowisko edukacji i wychowania,
- pracodawca i pracownik,
- rynek pracy, zatrudnienie, bezrobocie,
- szkoła zawodowa, poziomy kształcenia zawodowego,
- nauczyciel szkoły zawodowej, pedagog pracy, doradca zawodu,
- ramy kwalifikacji (europejskie, krajowe, szkolne i uczelniane),
- nauki o pracy,
- społeczeństwo wiedzy i pracy.

Wszystkie powyższe pojęcia i terminy oraz ich pobliskie zestawy zostały już określone w odpowiednich opracowaniach podręcznikowych i słownikowych oraz w niektórych opracowaniach problemowych, przy czym na szczególne podkreślenie zasługują:

- Słownik pedagogiki pracy (1986),
- Podstawy pedagogiki pracy (1994 i dalsze wydania),
- Leksykon pedagogiki pracy (2004).

Przedstawiony na poprzednich stronach wykaz pojęć podstawowych i pobliskich (tzw. dopełniających) zapewne wymaga dalszego porządkowania co do miejsca ich usytuowania. Do tego potrzebne jest jednak dalej idące przemyślenie dotyczące kryteriów systematyzowania. Dotychczas pojawiały się one lub były silniej akcentowane w toku podejmowanych i określanych problemów pedagogiki pracy.

Dodać wypada, że niektóre określenia pojęć z powyższego zestawu nadal są dyskutowane i modyfikowane. Tego rodzaju dążności dobrze zaakcentował Z. Wołk w opracowaniu *Aparat pojęciowy pedagogiki pracy. Niejednoznaczność i trudności definicyjne* (2011)⁹.

Znacznie wcześniej wiele interesujących spojrzeń i propozycji wyrazili (podczas różnych konferencji oraz w odpowiednich zbiorach pokonferencyjnych) Franciszek Szlosek, Ryszard Gerlach, Stefan M. Kwiatkowski, Waldemar Furmanek i inni. Rzecz jest o tyle trudna i złożona, iż wiele pojęć ma charakter uniwersalny, stąd definiowanie wymaga stosowania różnych układów odniesienia.

Wykazał to w sposób doskonały T.W. Nowacki w dziele *Praca ludzka – analiza pojęcia*, przeprowadzając rozległą analizę tegoż uniwersalnego pojęcia¹⁰.

Kolejne – drugie i trzecie – podejścia porządkujące i systematyzujące nie uzyskały dotychczas wystarczającej wykładni oraz szerszego zastosowania, stąd odstąpię od ich interpretowania i oceniania, chociaż i takie podejścia mogą być brane pod uwagę w dalszej penetracji myślowej.

Odniosę się natomiast do projekcji czwartej, zastosowanej ostatnio przez prof. Zdzisława Wołka. W cytowanym już artykule Autor pisze:

„Poszukiwania systemu pojęć pedagogiki pracy można rozpocząć od uporządkowania ich według poziomu ogólności. Kluczowymi pojęciami wydają się pedagogika i praca. Ich zdefiniowanie stanowi punkt wyjścia do precyzyjnego określenia terminu «pedagogika pracy». (...) Kolejny etap wiąże się z

⁹ Z. Wołk, *Aparat pojęciowy pedagogiki pracy. Niejednoznaczność i trudności definicyjne*, „Szkoła – Zawód – Praca” 2011, nr 2, UKW, Bydgoszcz (redaktor naczelny – Ryszard Gerlach).

¹⁰ T.W. Nowacki, *Praca ludzka...*, op.cit., Radom 2008.

wyodrębnieniem terminów kluczowych. Za takie w naszej dziedzinie uważam pojęcia wyznaczające obszary problemowe. Sądzę, że można sięgnąć do triady «Człowiek–Wychowanie–Praca», która wyraża mikroobszary pedagogiki pracy¹¹.

W świetle powyższych rozważań można wyrazić postulat, aby ten podstawowy problem pojęciowy pedagogiki pracy uczynić przedmiotem szczególnego dalszego zainteresowania w kolejnych dekadach korelowania pedagogiki pracy z nową rzeczywistością polską, europejską i światową.

Problem twierdzeń naukowych należy do wyjątkowo złożonych i nadal niedookreślonych. Trudność sprowadza się do tego, iż jest ich bardzo wiele, przy tym są one bardzo zróżnicowane w swojej ogólnej wymowie. Wyróżnia się twierdzenia ogólne, w skali makro, często o mocy uniwersalnej czy absolutnej oraz twierdzenia szczegółowe, w skali mikro, często związane tylko z obszarami określonych dyscyplin lub subdyscyplin naukowych. W przypadku pedagogiki pracy – póki co – mówić można tylko o tych drugich.

Dodajmy, że każdy pracownik nauki wyraża uzasadnione tendencje i dążenia do zaistnienia w swojej dziedzinie wiedzy naukowej, stąd także w publikacjach naukowych w obszarze pedagogiki pracy nawet łatwo można wyczytać swoiste dla autora twierdzenia. W *Podstawach pedagogiki pracy* wyczytać ich można nawet wiele.

W tym kontekście rozważań szczególnie interesujące są analizy prof. Kazimierza Czarneckiego, prowadzące do rozróżniania terminów – „twierdzenie” i „stwierdzenie”¹². Stanowisko Autora – wyrażone w końcowej części opracowania, a brzmiące: „Twierdzenia i stwierdzenia naukowe zawarte w pracach naukowych, w tym w pracach pedagogicznych, są znamionami tożsamości naukowej i osobowej ich autora”¹³ – zachęca do dalszej refleksji w danym zakresie.

W przypadku pedagogiki pracy – odwołam się do własnego, wcześniejszego opracowania *Podstawowe teorie w obszarze pedagogiki pracy*, w którym wymieniłem i szerzej omówiłem 8 następujących teorii:

- 1) Filozoficzno-humanistyczna teoria pracy człowieka.
- 2) Teoria całościowego rozwoju człowieka.
- 3) Teoria wychowania przez pracę, do pracy i w procesie pracy.
- 4) Teoria kształcenia zawodowego.
- 5) Teoria kwalifikacji i kompetencji zawodowych.
- 6) Teoria kształcenia ustawicznego dorosłych (szczególnie w okresie ich aktywności zawodowej).
- 7) Teoria orientacji, poradnictwa i doradztwa zawodowego.
- 8) Teoria kariery zawodowej¹⁴.

Prof. T.W. Nowacki w związku z tym napisał: „Bardzo pięknym przykładem nowego porządkującego wysiłku, prowadzącego do rysowania obrazów naukowych o wysokiej ostrości i dokładności odróżnień może być rozprawa *Podstawowe teorie w obszarze pedagogiki pracy* (...). Jak zapobiegliwy gospodarz – Zygmunt Wiatrowski ukazał plon wysiłków pedagogiki pracy, rozmieszczając w odpowiednim podziale wszystkie albo prawie wszystkie teorie, jakie narosły w rozmaitych obszarach zainteresowań pedagogów pracy. I choć nie w pełni podzielałam sformułowane tam niektóre oceny, to przecież wysoce precyzyjna konstrukcja tej rozprawy, staranność w doborze argumentacji zasługują na wysokie uznanie”¹⁵.

W kwestii „teorii” interesujące rozważania przeprowadziła też prof. U. Jeruszka w opracowaniu *Teorie w dziedzinie (nie tylko) pedagogiki pracy*¹⁶.

¹¹ Z. Wołk, *Aparat pojęciowy...*, op.cit., s. 23–24.

¹² K. Czarnecki, *Twierdzenia i stwierdzenia naukowe w pracach pedagogicznych prof. zw. dr. hab. Zygmunta Wiatrowskiego*, [w:] *Księga pamiątkowa wydana z okazji 60-lecia pracy nauczycielskiej i 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej Profesora Zygmunta Wiatrowskiego*, pod red. S. Kunikowskiego, WSHE, Włocławek 2011.

¹³ K. Czarnecki, j. w., s. 169.

¹⁴ Z. Wiatrowski, *Podstawowe teorie w obszarze pedagogiki pracy*, [w:] *Pedagogika pracy w perspektywie dyskursu o przyszłości*, pod red. R. Gerlacha, Bydgoszcz 2010. Opublikowano także na łamach „Edukacji Ustawicznej Dorosłych”, nr 2/2010, 3/2010 i 1/2011.

¹⁵ Patrz: *Księga pamiątkowa...*, op.cit., (przypis 23), s. 75.

¹⁶ U. Jeruszka, *Pomiar wyników a jakość kształcenia zawodowego*, WSP TWP Warszawa 2002.

Refleksja końcowa

Żywię nadzieję, że zasygnalizowane tylko problemy pojęć, twierdzeń i teorii w pedagogice pracy staną się w piątej dekadzie rozwoju pedagogiki pracy szczególnym przedmiotem zainteresowań licznej już kadry naukowej danej subdyscypliny pedagogicznej. Podkreślić jednak trzeba, że powyższe problemy stanowią tylko punkt wyjścia w rozległości problemowej reprezentowanej przez nas dziedziny wiedzy naukowej. W dążeniu do nadania tej rozległości problemowej jeszcze bardziej dostosowanego do aktualnych potrzeb kształtu i wyrazu na miarę nieustannie rozwijającej się teraźniejszości i czekającej nas przyszłości – wielce pomocne, nawet inspirujące mogą okazać się interesujące spojrzenia i rozważania przeprowadzone przez prof. Waldemara Furmanka w opracowaniu *Przemiany przedmiotu badań we współczesnej pedagogice pracy*¹⁷.

Bibliografia

1. Gerlach R. (2010), *Pedagogika pracy w perspektywie dyskursu o przyszłości*, UKW, Bydgoszcz.
2. Jeruszka U. (2002), *Pomiar wyników a jakość kształcenia zawodowego*, WSP TWP, Warszawa.
3. Kwiatkowski S.M. (2010), *Z historii pedagogiki pracy*, [w:] *Pedagogika pracy – w perspektywie dyskursu o przyszłości*, pod red. R. Gerlacha, Bydgoszcz.
4. Kwiatkowski S.M., (2005), *Z historii pedagogiki pracy*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, nr 3–4
5. Nowacki T.W. (2008), *Praca ludzka – analiza pojęcia*. ITeE – PIB, Radom.
6. Nowak S. (1985), *Metodologia badań społecznych*, Warszawa.
7. Wiatrowski Z. (1976), *Kryteria wyodrębniania i samodzielności dyscyplin naukowych*, [w:] *Szkoła – Zawód – Praca*. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Złotów 1975, IKZ, Warszawa.
8. Wiatrowski Z. (1994), *Podstawy pedagogiki pracy*, WSP, Bydgoszcz.
9. Wiatrowski Z. (2002) *Początki i rozwój pedagogiki pracy*, [w:] „Pedagogika Pracy”, nr 41, Radom.
10. Wiatrowski Z., Nowacki T. (1995), *Pedagogika pracy na przełomie wieków XX i XXI*, t. 18, „Rocznik Pedagogiczny”, PAN KNP.
11. Wołk Z. (2011), *Aparat pojęciowy pedagogiki pracy. Niejednoznaczność i trudności definicyjne*, „Szkola – Zawód – Praca” nr 2, UKW, Bydgoszcz.
12. Wołk Z. (2011), *Aparat pojęciowy pedagogiki pracy. Niejednoznaczność i trudności definicyjne*. *Szkola – Zawód – Praca*.

prof. dr hab. Zygmunt WIATROWSKI

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna
ul. Piwna 3
87–800 Włocławek

¹⁷ W. Furmanek, *Przemiany...*, [w:] *Pedagogika pracy w perspektywie...*, op.cit., s. 127 i dalsze.